

Asch op zijn kop.

Hoe ongeremdheid mensen gevoeliger maakt voor groepsdruk.

Universiteit Utrecht
Master Psychologie, Sociale Psychologie

THESIS (30 ECTS)
en
STAGEVERSLAG (15 ECTS)

Asch op zijn kop.

Hoe ongeremdheid mensen gevoeliger maakt voor groepsdruk.

Jeroen Bommelé
3053342
18 juni 2010

Onder leiding van: prof. dr. Kees van den Bos

Tweede beoordelaar: dr. Daniël Lakens

Samenvatting

Onderzocht is in hoeverre het klassieke experiment van Asch (1952 / 1956) nog steeds actueel is en hoe ongeremdheid de groepsdruk in dit soort experimenten beïnvloedt. In het eerste experiment is aangetoond dat het Asch-experiment nog steeds tot veel conformiteit leidt en dat deelnemers zich ook vandaag de dag nog steeds laten leiden door groepsdruk. Daarnaast is aangetoond dat deelnemers door middel van het saillant maken van ongeremdheid gevoeliger worden door groepsdruk en zich meer laten leiden door antwoorden van anderen. In het tweede experiment is aangetoond dat het specifiek richten van de ongeremdheid op andere personen ook leidt tot het meer gevoelig worden voor groepsdruk, maar er geen verschil is met het niet op andere personen richten van de ongeremdheid. Het maakt dus niet uit welke vorm van ongeremdheid saillant wordt gemaakt, omdat ongeremdheid altijd leidt tot meer conformiteit.

Daar waar mensen met elkaar in contact komen, spelen groepsdruk en conformiteit een grote rol. Conformiteit heeft veel voordelen, zoals het bieden van houvast aan mensen en het hen besparen van cognitieve capaciteit die ze aan belangrijkere zaken kunnen besteden. Meegaan met de groep biedt mensen daarnaast een vorm van zekerheid en zorgt ervoor dat de individuen binnen de groep een sterkere band krijgen (Cialdini & Goldstein, 2004). Er is echter ook een mindere kant aan conformiteit. Hoewel groepen meestal relatief goede beslissingen nemen, is dit zeker niet altijd het geval. In noodsituaties zorgt het niet ingrijpen van mensen ervoor dat andere mensen ook niet ingrijpen. Onderzoek naar het omstandereffect heeft aangetoond dat mensen zich conformeren aan anderen en niet ingrijpen in noodsituaties, terwijl ze dit wel zouden doen wanneer ze alleen met het slachtoffer zouden zijn geweest (Darley & Latané, 1968; Van den Bos, Müller & Van Bussel, 2009).

Een ander voorbeeld van de negatieve gevolgen van conformiteit is het zogenaamde groepsdenken, waarbij leden van een groep gezamenlijk een beslissing moeten nemen. Het besluitvormingsproces wordt echter gehinderd door het idee dat er bovenal eenheid moet bestaan binnen de groep en dat de beslissing unaniem moet zijn. Hierdoor worden voorstellen niet kritisch bekeken en worden er besluiten genomen waar individuele leden het niet mee eens zijn. Zij gaan onder druk van de groep en het idee dat er overeenstemming moet zijn toch akkoord. De leden van de groep zijn het dus niet noodzakelijk eens met de beslissing, maar gaan voor het oog van de groep toch akkoord en conformeren dus *publiekelijk* aan de rest.

Asch-experiment

Een bekend voorbeeld van een situatie waarin mensen publiekelijk conformeren aan een groep is het klassieke experiment van Asch (1952 / 1956). De methode die Asch gebruikte is al vaak overgenomen en in verschillende culturen heeft deze vorm van onderzoek naar conformiteit zich bewezen (zie o.a. Amir, 1984; Larsen, Triplett, Brant & Langenberg, 1979; Bond & Smith, 1996). In de typische Asch-situatie worden deelnemers in een groep andere ogenschijnlijke deelnemers geplaatst en moeten ze verschillende papieren sets met lijnen beoordelen. Deze sets bestaan uit vier lijnen, waarbij er links op het papier één lijn staat en rechts drie anderen lijnen staan met een

vergelijkbare lengte. De deelnemers moeten elk hardop zeggen welke van de drie lijnen rechts even lang is als de lijn links. Bij elke nieuwe ronde wordt de echte deelnemer voorafgegaan door drie andere 'deelnemers' die in werkelijkheid acteurs zijn en bij het onderzoek horen. Op een aantal zogenaamde kritieke rondes geven alle acteurs hetzelfde foute antwoord. Hierbij wordt gekeken of de echte deelnemer tegen de antwoorden in gaat door het objectief juiste antwoord te geven of dat hij/zij meegaat met de acteurs en ook het foute antwoord geeft. De afhankelijke variabele is het aantal keer dat de deelnemer op de kritieke rondes hetzelfde antwoord geeft als de acteurs.

Men zou zich echter af kunnen vragen of het Asch-experiment anno 2010 nog steeds zou werken. De algemene gedachte is -zeker in een individualistisch land als Nederland- dat mensen vooral op zichzelf af moeten gaan bij het nemen van beslissingen. Het meegaan met een groep, terwijl je ervan overtuigd bent dat je zelf het goede antwoord weet, past dan ook zeker niet in het beeld van onafhankelijkheid die zo gewaardeerd wordt in de Westerse wereld. Maar stel dat dit experiment nog steeds zou werken, wat zou dan een belangrijke factor zijn die het meegaan met een groep beïnvloedt? Hoe kunnen mensen meer of minder gevoelig gemaakt worden voor groepsdruk en wat bepaalt hoe vaak mensen tegen een groep in durven te gaan?

Ongeremdheid

Een mogelijk antwoord op deze vraag is te vinden in het onderzoek van Van den Bos, Müller en Van Bussel (2009). Zij toonden aan dat wanneer publieke ongeremdheid saillant was gemaakt bij de deelnemers, deze in noodsituaties vaker hielpen en sneller ingrepen. In het eerste experiment raaptten ongeremde deelnemers meer en sneller op de grond gevallen pennen op en in het tweede experiment zorgde de saillantie van publieke ongeremdheid ervoor dat het omstandereffect in een noodsituatie sterk verminderd werd. In de condities zonder omstanders hielpen de proefpersonen een persoon in nood altijd vrij snel, maar in condities *met* omstanders hielpen alleen de deelnemers bij wie publieke ongeremdheid saillant was gemaakt snel. Publieke ongeremdheid zorgt er dus voor dat mensen aangezet kunnen worden tot actie in situaties waarin de groepsdruk normaal gesproken ervoor zorgt dat mensen juist inactief blijven. Dit maakt het aannemelijk dat publieke

ongeremdheid ook van invloed is op andere vormen van groepsdruk en conformiteit, zoals in bijvoorbeeld het Asch-experiment. De vraag is echter wat die invloed precies zou zijn. Zouden mensen bij wie publieke ongeremdheid saillant is gemaakt publiekelijk meer tegen foute beslissingen van een groep ingaan of zouden zij juist vaker met de groep meegaan door de foute antwoorden van de acteurs over te nemen?

Ongeremdheid vermindert conformiteit

De eerste mogelijkheid is dat het saillant maken van publieke ongeremdheid mensen minder gevoelig maakt voor groepsdruk. Publieke ongeremdheid is een concept dat gebaseerd is op het werk van onder anderen Carver en White (1994) en Gray (1981). Verondersteld wordt dat gedrag het gevolg is van twee systemen die gedrag activeren of juist inhiberen. Aan de ene kant staat het Behavioral Activation System (BAS) wat gerelateerd wordt aan motivatie, doelen en positieve gevoelens. Wanneer iemand in een staat verkeert waarbij dit systeem sterk geactiveerd is, is men meer gemotiveerd om gedrag uit te voeren dat leidt tot het krijgen van beloningen of een betere gemoedstoestand. Aan de andere kant staat het Behavioral Inhibition System (BIS), wat vooral gerelateerd is aan het ontwijken van gedrag dat negatieve gevolgen kan hebben. Als het BIS sterk geactiveerd is bij mensen zullen zij weinig gedrag vertonen dat leidt tot straffen of negatieve gevoelens, zoals schaamte (Avila, 2001). Het BIS is daarom een uitermate geschikt construct om conformiteit tegen te gaan. De belangrijkste reden van mensen om publiekelijk te conformeren is namelijk om gevoelens van schaamte en uitsluiting te voorkomen. Het ligt voor de hand dat in situaties waarin de druk om te conformeren hoog is, het BIS sterk is geactiveerd. Wanneer het BIS verlaagd wordt door middel van bijvoorbeeld een prime en mensen zichzelf dus publiekelijk ongeremd voelen, zullen zij die negatieve gevoelens van schaamte en uitsluiting minder willen ontlopen. Hierdoor ervaren ze minder druk om publiekelijk te conformeren aan een groep. Dit zou dus betekenen dat mensen in een Asch-experiment minder vaak met de groep mee zouden gaan wanneer publieke ongeremdheid bij hen saillant zou zijn gemaakt.

Ongeremdheid vermeedert conformiteit

Publieke ongeremdheid zou ook conformiteit in een Asch-experiment kunnen vermeederen. De verklaring hiervoor is dat publieke ongeremdheid mensen sociaal gevoeliger maakt en mensen hierdoor vatbaarder worden voor groepsdruk. Dit zou geheel in lijn zijn met de bevindingen van Van den Bos, Müller en Van Bussel (2009), waarbij ongeremde deelnemers sneller hulp boden in noodsituaties. Het saillant maken van publieke ongeremdheid zorgde ervoor dat mensen sneller een ander hielpen om pennen op te rapen en sneller reageerden in een situatie waarin iemand stikte. Blijkbaar zorgt publieke ongeremdheid ervoor dat mensen meer bewust worden van anderen en daardoor sneller hulp verlenen. Het idee dat publieke ongeremdheid mensen socialer en meer bewust maakt van anderen wordt ook bevestigd door Venhoeven, Van den Bos, Beudekker, Cramwinckel, Van der Laan en Smulders (2009). Zij toonden aan dat deelnemers bij wie publieke ongeremdheid saillant was gemaakt meer tegen een oneerlijke geldverdeling in hun voordeel in het geweer kwamen. Deelnemers kregen extra geld aangeboden dat ten koste zou gaan van de vergoeding van een andere deelnemer. Wanneer publieke ongeremdheid saillant was gemaakt, waren de proefpersonen minder tevreden met het extra verkregen geld en weigerden dit zelfs vaker. Ook hier lijkt publieke ongeremdheid mensen meer bewust te maken van anderen en dit meer bewust worden van anderen zou in een Asch-experiment ervoor kunnen zorgen dat mensen juist vaker mee zouden gaan als publieke ongeremdheid saillant is gemaakt.

Huidig onderzoek

Het doel van dit onderzoek is al met al tweeledig. Als eerste wordt onderzocht of het klassieke Asch-experiment nog steeds actueel is en ook vandaag de dag nog werkt. Wanneer dit zo blijkt te zijn, is het belangrijk om te onderzoeken wat ten grondslag ligt aan deze conformiteit. Daarom dat het tweede doel van het onderzoek is om te onderzoeken wat het effect is van het saillant zijn van publieke ongeremdheid op het aantal keer dat men meegaat in het Asch-experiment.

Experiment 1

Om te onderzoeken of het Asch-experiment nog steeds werkt, zullen de deelnemers in Experiment 1 een serie lijnensets beoordelen. De ene helft van de deelnemers doet dit alleen, terwijl de andere helft dit doet in het bijzijn van acteurs. Deze acteurs geven bij enkele kritieke rondes gezamenlijk hetzelfde foute antwoord. Omdat aannemelijk is dat publieke ongeremdheid invloed uitoefent op het publiekelijk conformeren aan een groep, zal in het eerste experiment bij de helft van de deelnemers publieke ongeremdheid saillant gemaakt worden. Er is gekozen om publieke ongeremdheid te manipuleren in plaats van te meten, omdat dit de interne validiteit en de betrouwbaarheid ten goede komt. Er wordt verwacht dat deelnemers vaker foute antwoorden geven op de kritieke rondes wanneer de acteurs aanwezig zijn. Omdat verwacht wordt dat men in de condities zonder acteurs bijna geen fouten zal maken, ligt het voor de hand dat het saillant zijn van publieke ongeremdheid alleen in de condities met acteurs van invloed is. In die condities wordt een significant verschil in het aantal keer meegaan met de groep verwacht tussen de deelnemers bij wie ongeremdheid saillant is gemaakt en de deelnemers bij wie dit niet is gebeurd. Omdat publieke ongeremdheid in het eerste experiment nog niet verder gespecificeerd is, wordt deze vorm van ongeremdheid hier verder "algemene ongeremdheid" genoemd.

Methode

Deelnemers en onderzoeksoptzet

Zesentachtig deelnemers (31 mannen en 55 vrouwen) werden op willekeurige wijze verdeeld over het 2 (onggeremdheid: saillant vs. niet saillant) x 2 (groepsdruk: vier acteurs vs. geen acteurs) experimenteel ontwerp. De deelnemers kregen 3 euro voor hun deelname aan het onderzoek. In totaal hebben 100 deelnemers meegedaan, maar moesten er 14 uit het onderzoek gehaald worden, omdat enkelen het experiment door hadden ($N = 4$), er soms problemen ontstonden met de procedure of het onderzoeksmateriaal ($N = 8$) of omdat de deelnemers een te hoge Cook-waarde lieten zien ($N = 2$, Cook-waarde = .14). Van de overige 86 deelnemers was de gemiddelde leeftijd 20.87 jaar ($SD = 2.82$).

Procedure

Aan het begin van het experiment werden de deelnemers naar een aparte ruimte gebracht waar in de experimentele conditie vier mensen al bezig waren met het invullen van vragenlijsten. Deze mensen waren geen echte deelnemers, maar acteurs die deden alsof zij deel namen aan het onderzoek. In de controleconditie waren er geen acteurs in de ruimte aanwezig. De deelnemers kregen als eerste een woordzoeker voorgelegd die in de neutrale condities woorden bevatte over het openbaar vervoer en in de algemene ongeremdheidscondities woorden die gerelateerd zijn aan ongeremdheid. Het doel van deze woordzoeker was om de deelnemers zich te laten concentreren op het onderzoek en hen bekend te maken met het onderwerp van de volgende vragenlijst. Vervolgens kreeg de ene helft van de deelnemers namelijk een neutrale vragenlijst en de andere helft een vragenlijst die algemene ongeremdheid saillant maakt voorgelegd. Naar voorbeeld van Van den Bos, Müller en Van Bussel (2009) werd algemene ongeremdheid saillant gemaakt door middel van de vragen: “Zou je zo kort mogelijk een situatie willen omschrijven waarin je geen remmingen voelde?”, “Zou je zo kort mogelijk willen omschrijven hoe je je gedroeg in die situatie zonder remmingen?” en “Wil je zo kort mogelijk beschrijven welke emoties je voelde toen je geen remmingen voelde?”. In de neutrale conditie ontving men de vragen: “Zou je zo kort mogelijk een situatie willen omschrijven waarin je van het openbaar vervoer gebruik hebt gemaakt?”, “Zou je zo kort mogelijk willen omschrijven hoe je je gedroeg in die situatie in het openbaar vervoer?” en “Wil je zo kort mogelijk beschrijven welke emoties je voelde toen je gebruik maakte van het openbaar vervoer?”. De originele versies van deze vragenlijsten zijn opgenomen in Bijlagen 1, 2 en 3.

Na het invullen van deze vragenlijst werd de deelnemers en de al dan niet aanwezige acteurs verteld dat zij meededen aan een onderzoek over perceptie. Geïnspireerd door het klassieke onderzoek van Asch (1952 / 1956) werd de deelnemers verschillende sets met één stimuluslijn en drie andere lijnen getoond. In het originele onderzoek stond de verticale stimuluslijn links en de drie overige verticale lijnen rechts in de set. In dit onderzoek waren de lijnen horizontaal en werden door middel van een projector op een scherm geprojecteerd. De stimuluslijn stond altijd bovenaan en de drie overige lijnen onderaan. Bij de sets werd de opdracht gegeven dat men aan moest

geven welke van de drie lijnen onderaan even groot was als de lijn bovenaan. In totaal kregen de deelnemers in dit onderzoek 17 sets te zien, waarbij de deelnemers en de acteurs één voor één het goede antwoord moesten geven. Binnen de experimentele condities moest de aanwezigheid van de acteurs voor een bepaalde groepsdruk zorgen, die er niet zou zijn in de controleconditie. In de controleconditie zonder acteurs was de deelnemer namelijk de enige die een antwoord hoefde te geven. In de experimentele conditie echter, was de echte deelnemer altijd als vierde aan de beurt en ervoer een sterke vorm van groepsdruk door de antwoorden van de acteurs. Bond (2005) laat in een meta-analyse over groeps grootte en conformiteit zien dat naarmate het aantal acteurs stijgt, ook de groepsdruk groter wordt. Wanneer de groep echter groter wordt dan drie acteurs, neemt de groepsdruk bij een eventuele vierde acteur nauwelijks meer toe. Om er zeker van te zijn dat de groepsdruk in het eerste experiment groot genoeg zou zijn, is gekozen om in de experimentele condities gebruik te maken van vier acteurs. Hiervan waren er drie steeds vóór de echte deelnemer aan de beurt en één na de echte deelnemer. Tijdens de kritieke rondes (3, 4, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 15 en 16) gaven alle acteurs het verkeerde antwoord op de taak en werd gekeken of de deelnemer de groep volgde in het foute antwoord. De afhankelijke variabelen zijn hierbij het wel of niet tenminste één keer meegaan met de groep en het totaal aantal keer dat men meeging met het foute antwoord van de groep. De minimale score bij de laatste afhankelijke variabele was 0 en de maximale score 10.

Vragenlijsten

Aan het einde van het experiment ontvingen de deelnemers nog enkele aanvullende vragenlijsten (zie Bijlage 4). Allereerst ontvingen zij de Social Anxiety Scale van Fenigstein, Schreider en Buss (1975) die meet in hoeverre de deelnemers angstig zijn in sociale situaties. Deze lijst bevat items zoals: "Ik vind het moeilijk om een taak uit te voeren als iemand op me let" en "Ik wordt nerveus van grote groepen mensen", waarbij de deelnemer op een schaal van 1 tot 7 aan moest geven in hoeverre de stellingen op hem of haar van toepassing zijn (1 = *mee oneens*, 7 = *mee eens*). Deze vragenlijst liet voor dit onderzoek een Cronbach's alfa van .76 zien. Omdat het aannemelijk is dat sociale wenselijkheid een rol speelt in conformiteit, werd ook een aangepaste

versie van de originele sociaal-wenselijkheidsschaal van Crowne en Marlowe (1960) aan de serie vragenlijsten toegevoegd. Hiervoor zijn dezelfde items gebruikt als in Rudmin (1999). Deze vragenlijst bevat items zoals "Ik pak liever iemand terug dan hem te vergeven" en "Ik heb nooit opzettelijk iets gezegd dat een ander kwetste". De deelnemers moesten hierbij aangeven of ze het wel of niet eens waren met de stellingen. Deze schaal liet een Cronbach's alfa van .63 zien en dit is volgens Nunnally en Bernstein (1994) groot genoeg voor dit soort theorietoetsend onderzoek.

Vervolgens ontvingen de deelnemers de Interdependent Self-Contrual Scale van Singelis (1994), die items bevat als: "Ik heb vaak het gevoel dat mijn banden binnen de groep belangrijker zijn dan mijn eigen prestaties" en "Ik blijf in een groep als de groep dat wil, zelfs als ik dat zelf niet wil". Deze vragenlijst is in het onderzoek opgenomen, omdat hij meet in hoeverre men zichzelf als onderdeel van een groep ziet en hoe belangrijk deze groepen zijn voor het zelfbeeld. De deelnemers moesten op een schaal van 1 tot 7 aangeven in hoeverre ze het eens waren met de stellingen (1 = *mee oneens*, 7 = *mee eens*) en in dit onderzoek liet deze schaal een Cronbach's alfa van .63 zien. Ten slotte ontvingen de deelnemers een tweetal items die op een schaal van 1 tot 7 meten in hoeverre de deelnemers zich "zeker van zichzelf" en "in controle" voelen in het dagelijks leven (1 = *mee oneens*, 7 = *mee eens*). Deze twee items lieten samen een Cronbach's alfa zien van .72.

Resultaten

Conformiteit

Het aantal fouten tijdens de kritieke rondes leverde in een GLM-analyse een hoofdeffect van groepsdruk op, $F(1, 82) = 62.39, p < .001, \eta^2 = .43$. Daarnaast is er een hoofdeffect gevonden van prime, $F(1, 82) = 10.11, p < .01, \eta^2 = .11$, en een significant interactie-effect van prime en groepsdruk, $F(1, 82) = 8.28, p < .01, \eta^2 = .09$. Dit interactie-effect houdt in dat in de condities waarin een groepsdruk gecreëerd was, er een significant verschil was tussen het al dan niet saillant zijn van algemene ongeremdheid, $F(1, 84) = 6.34, p < .02, \eta^2 = .07$, waarbij algemene ongeremdheid voor meer conformiteit zorgde. Wanneer de deelnemers echter zonder de acteurs en dus zonder groepsdruk de lijnetaak deden, was er geen verschil tussen het wel of niet saillant zijn van

algemene ongeremdheid, $F(1, 84) = .03, p = .86, \eta^2 < .01$. De gemiddelden en standaarddeviaties van het aantal keer dat men binnen de kritieke rondes een fout maakte binnen de verschillende condities zijn te vinden in Tabel 1.

Naast het aantal fouten is ook nagegaan of het al dan niet aanwezig zijn van acteurs van invloed is geweest op het wel of niet maken van fouten bij de lijnentaak. Door middel van een X^2 -test is aangetoond dat de aanwezigheid van de vier acteurs inderdaad voor een grote groepsdruk zorgde. Wanneer deze acteurs namelijk aanwezig waren, ging 80.6% (29 van de 36) van de deelnemers minimaal één keer mee met de groep, terwijl in de condities zonder acteurs slechts 32% (16 van de 50) dit deed, $X^2(1, N = 86) = 19.78, p < .001, V = .48$. Zoals in Tabel 2 is af te lezen, was deze de groepsdruk aanwezig in zowel de neutrale conditie, $X^2(1, N = 45) = 9.82, p < .01, V = .47$, als in de ongeremdheidsconditie, $X^2(1, N = 41) = 10.51, p < .01, V = .51$. De primes zelf hadden echter geen invloed op het aantal mensen dat wel of niet meeging met de groep, $X^2(1, N = 86) = .45, p = .50$.

Tabel 1.

Het gemiddelde aantal keer meegaan met de groep binnen de vier condities van het 2 (groepsdruk: geen vs. 4 acteurs) x 2 (ongeremdheid: niet saillant vs. wel saillant) experimenteel ontwerp. De deelnemers konden maximaal 10 keer meegaan.

Conformiteit	Groepsdruk			
	Geen acteurs		Vier acteurs	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Neutraal	0.36	0.70	2.35	2.16
Ongeremdheid saillant	0.48	0.77	4.75	3.19

Tabel 2.

Het aantal deelnemers binnen de vier condities dat minimaal éénmaal een fout heeft gegeven tijdens de kritieke rondes en het aantal deelnemers dat geen enkele fout heeft gemaakt tijdens de kritiek rondes.

Wel of niet meegaan met de groep	Groepsdruk			
	Geen acteurs		Vier acteurs	
	Wel meegegaan	Niet meegegaan	Wel meegegaan	Niet meegegaan
Neutraal	7	18	15	5
Ongeremdheid	9	16	14	2

Vragenlijsten

Alle persoonlijkheidsvragenlijsten zijn door middel van een GLM geanalyseerd. Uit de analyse van de Sociale Anxiety Scale kwam naar voren dat sociale angst van invloed is geweest op het aantal foute antwoorden op de kritieke rondes. Er is namelijk een significante drieweginteractie gevonden van groepsdruk, het saillant zijn van algemene ongeremdheid en sociale angst, $F(2, 34) = 4.36, p < .03, \eta^2 = .20$. Bij nadere analyse blijkt echter dat sociale angst van weinig invloed is geweest op de interactie tussen het saillant zijn van algemene ongeremdheid en groepsdruk. Zoals in Tabel 3 te lezen valt, is er een schatting gemaakt van het aantal keer dat men meegaat met de groep bij een hoge en bij een lage score op sociale angst. Deze geschatte gemiddelden wijzen eerder op een hoofdeffect van sociale angst dan een drieweginteractie. Uit de GLM-analyse blijkt verder dat het interactie-effect tussen saillantie van algemene ongeremdheid en groepsdruk niet anders is bij een lage score op sociale angst dan bij een hoge score op sociale angst.

Ook de scores op de Interdependent Self-Construal Scale waren van invloed op het aantal keer dat men meegaat met de groep. Er is namelijk een significant hoofdeffect van het zich met groepen verbonden voelen gevonden, $F(29, 28) = 1.99, p < .04, \eta^2 = .67$. Daarnaast is de drieweginteractie van groepsdruk, saillantie van algemene ongeremdheid en het zich verbonden voelen met groepen significant gebleken, $F(2, 28) = 8.02, p < .03, \eta^2 = .24$. Zoals in Tabel 4 te zien is, lijkt deze drieweginteractie echter niet tot relevante verschillen te zorgen in de interactie tussen groepsdruk en het saillant zijn van algemene ongeremdheid. Uit de analyse blijkt namelijk dat het interactie-

effect tussen saillantie van algemene ongeremdheid en groepsdruk niet anders is bij een lage score dan bij een hoge score op de Interdependent Self-Construal Scale. Opvallend is wel dat mensen die hoger scoren op deze schaal en zich dus meer verbonden voelen met groepen, *minder* vaak meegaan met de groep. Het hoofdeffect van sociale verbondenheid is dus wel duidelijk aanwezig.

Ten slotte is er een effect gevonden op de mate waarin men zich zeker voelt in het dagelijks leven. Er is door middel van een GLM-analyse een drieweginteractie gevonden van groepsdruk, saillantie van algemene ongeremdheid en het zich zeker voelen in het dagelijks leven, $F(3, 59) = 5.34, p < .01, \eta^2 = .21$. In Tabel 5 is te zien dat deelnemers die zich in het dagelijks leven zeker van zichzelf voelen, minder vaak meegaan met de groep. Dit duidt eerder op een hoofdeffect van zekerheid in plaats van de gevonden drieweginteractie. Toch blijkt deze drieweginteractie wel duidelijk aanwezig te zijn, want uit een nadere analyse is naar voren gekomen dat er alleen binnen de condities waarin een groepsdruk was gecreëerd een significant interactie-effect is tussen het soort prime en het zich zeker voelen is gevonden. $F(3, 22) = 3.46, p < .04, \eta^2 = .32$. In de condities zonder de aanwezigheid van de acteurs, is dit interactie-effect niet significant, $F(4, 37) = .13, p = .97$. Dit betekent dat het zich normaal gesproken wel of niet zeker voelen alleen relevant is wanneer er anderen aanwezig waren. Wanneer de taak alleen werd gemaakt, maakte het niet uit hoe zeker de deelnemers zich normaal gesproken voelen.

Tabel 3.

Het geschatte aantal keer meegaan met de groep binnen de vier condities bij een lage en een hoge score op de Social Anxiety Scale (SAS). Deze vragenlijst meet hoe angstig men is in sociale situaties.

Conformiteit	Sociale Angst			
	Laag (-1 SD)		Hoog (+ 1 SD)	
	Geen acteurs	Vier acteurs	Geen acteurs	Vier acteurs
Neutraal	0.29	2.27	0.43	2.41
Ongeremdheid saillant	0.41	4.69	0.55	4.83

Tabel 4.

Het geschatte aantal keer meegaan met de groep binnen de vier condities bij een lage en een hoge score op de Interdependent Self-Construal (ISC). Deze schaal meet hoe verbonden mensen zijn met groepen.

Conformiteit	Sociale Verbondenheid			
	Laag (-1 SD)		Hoog (+ 1 SD)	
	Geen acteurs	Vier acteurs	Geen acteurs	Vier acteurs
Neutraal	0.59	2.61	0.12	2.13
Ongeremdheid saillant	0.69	5.01	0.21	4.54

Experiment 2

In het eerste experiment is aangetoond dat het saillant zijn van algemene ongeremdheid ervoor zorgt dat mensen gevoeliger worden voor groepsdruk. De deelnemers gingen vaker mee met de foute antwoorden van de groep wanneer algemene ongeremdheid saillant was en dit ondersteunt de theorie dat ongeremdheid mensen socialer maakt. Een andere, eerder besproken theorie stelde dat saillantie van algemene ongeremdheid juist voor minder conformiteit zou zorgen. Immers, algemene ongeremdheid wordt geassocieerd met een verminderde gevoeligheid voor schaamte en angst voor sociale afkeuring. De deelnemers bij wie algemene ongeremdheid saillant was gemaakt, zouden zich volgens deze redenering juist minder moeten aantrekken van hun groepsgenoten en minder vaak mee moeten gaan met de foute antwoorden van de groep.

De resultaten van het eerste experiment laten echter zien dat het saillant zijn van algemene ongeremdheid mensen socialer en meer bewust van de anderen om zich heen maakt. Doordat men zich meer bewust is van de anderen om zich heen, wordt ook de mening van die anderen belangrijker en wordt men gevoeliger voor groepsdruk. Dit zorgt er vervolgens voor dat men vaker met de groep meegaat. Voordat deze theorie volledig aangenomen kan worden, moet er eerst naar een alternatieve verklaring gekeken worden.

Een mogelijke verklaring kan namelijk gevonden worden in het object van de ongeremdheid. Verondersteld werd dat de algemene ongeremdheid zich in het experiment met name zou richten

Tabel 5.

Het geschatte aantal keer meegaan met de groep binnen de vier condities bij een lage en een hoge score op de items over zekerheid. Deze vragen meten hoe zeker mensen zijn in het dagelijks leven.

Conformiteit	Zichzelf Zeker Voelen			
	Laag (-1 SD)		Hoog (+ 1 SD)	
	Geen acteurs	Vier acteurs	Geen acteurs	Vier acteurs
Neutraal	0.10	2.06	0.57	2.53
Ongeremdheid saillant	0.28	4.82	0.75	5.29

op de groepsgenoten, maar dit hoeft niet zo te zijn geweest. Omdat in het eerste experiment ongeremdheid binnen de prime niet verder gespecificeerd was, is het niet ondenkbaar dat de deelnemers zich niet ongeremd voelden ten opzichte van hun 'mede-deelnemers', maar ten opzichte van het gehele experiment en de experimentleider. Dit zou als gevolg gehad kunnen hebben dat men minder druk voelde om het experiment goed uit te voeren en dus minder gemotiveerd was om naar de goede antwoorden te zoeken. Toen de acteurs vervolgens de foute antwoorden gaven, voelde men zich minder geremd om in het belang van het experiment de 'juiste' antwoorden te geven.

Om deze alternatieve verklaring te kunnen weerleggen is daarom in het tweede experiment de ongeremdheid meer gericht op de 'mede-deelnemers' door de prime specifiekere te formuleren. Wanneer de ongeremdheid ten opzichte van anderen meer saillant is gemaakt, zouden de deelnemers minder schaamte ten opzichte van hun 'mede-deelnemers' kunnen ervaren en wellicht minder mee gaan met de groep. Echter, wanneer het object van de ongeremdheid geen rol heeft gespeeld, zal er geen verschil gevonden worden tussen twee ongeremdheidsprimes. In dat geval zal het saillant maken van zowel algemene ongeremdheid als ongeremdheid in het bijzijn van anderen leiden tot meer conformiteit ten opzichte van de neutrale conditie. De theorie dat ongeremdheid mensen socialer maakt, kan dan worden aangenomen.

Methode

Pretest

Vooraf aan het experiment is onderzocht welke prime het beste ongeremdheid in het bijzijn van anderen saillant maakt. Hiervoor zijn drie soorten primes voorgelegd aan een klein aantal deelnemers ($N = 15$). De primes leken heel erg op de algemene ongeremdheidsprime uit het eerste onderzoek, met als verschil dat de situaties die de deelnemers moesten omschrijven meer afgebakend waren. Zo bevatte de eerste prime de vraag “Zou je zo kort mogelijk een situatie willen omschrijven waarin je geen remmingen voelde in het bijzijn van vreemden?” en werd bij de tweede prime de vraag gesteld: “Zou je zo kort mogelijk een situatie willen omschrijven waarin je geen remmingen voelde in het bijzijn van mede-studenten?”. Bij de derde prime, waarbij gevraagd werd “Zou je zo kort mogelijk een situatie willen omschrijven waarin je geen remmingen voelde om je eigen mening te geven?”, waren de antwoorden van de deelnemers het meest bruikbaar. De antwoorden die de deelnemers bij deze prime gaven, gingen veelal over situaties met anderen, waarin men duidelijk tegen een groep of een ander persoon in ging. Omdat dit precies de bedoeling was van de nieuw te ontwikkelen prime, is deze laatste prime gebruikt voor het tweede experiment. De twee primes die niet gebruikt zijn in het onderzoek, zijn terug te vinden in Bijlage 5.

Deelnemers en onderzoeksopzet

Drieënzestig deelnemers (16 mannen en 47 vrouwen) werden op willekeurige wijze verdeeld over de drie condities (geen saillantie vs. algemene ongeremdheid saillant vs. ongeremdheid in het bijzijn van anderen saillant) van het experimenteel ontwerp. De deelnemers kregen 3 euro voor hun deelname aan het onderzoek. In totaal hebben 75 deelnemers meegedaan aan dit experiment, maar moesten er 14 uit het onderzoek gehaald worden, omdat enkelen het onderzoek (gedeeltelijk) doorhadden ($N = 5$), er soms problemen waren met de procedure ($N = 3$) en omdat enkele deelnemers de vragenlijsten niet goed hadden ingevuld ($N = 6$). Van de 63 overgebleven deelnemers was de gemiddelde leeftijd 21.27 jaar ($SD = 3.55$).

Procedure

De procedure van het tweede experiment is vergelijkbaar met dat van het eerste experiment. De deelnemers werden met drie andere deelnemers (in werkelijkheid acteurs) naar een aparte ruimte gebracht. In deze ruimte aangekomen kregen de deelnemers allereerst de Social Value Orientation Scale van Van Lange, Otten, De Bruin en Joireman (1997) voorgelegd. Deze schaal meet in hoeverre mensen binnen sociale interacties geneigd zijn samen te werken met anderen of juist hun eigen belang voorop stellen en heeft zich al in vele lijnen van onderzoek bewezen (o.a. Van Lange & Liebrand, 1991; Van Prooijen, De Cremer, Van Beest, Ståhl, Van Dijke & Van Lange, 2008). Na deze vragenlijst werd de deelnemers net als in het eerste experiment een vragenlijst voorgelegd die algemene ongeremdheid of ongeremdheid in het bijzijn van anderen saillant maakt. Een derde deel van de deelnemers ontving een neutrale vragenlijst. Naar voorbeeld van Van den Bos, Müller en Van Bussel (2009) werd algemene ongeremdheid saillant gemaakt door middel van de vragen: “Zou je zo kort mogelijk een situatie willen omschrijven waarin je geen remmingen voelde?”, “Zou je zo kort mogelijk willen omschrijven hoe je je gedroeg in die situatie zonder remmingen?” en “Wil je zo kort mogelijk beschrijven welke emoties je voelde toen je geen remmingen voelde?”. Wanneer ongeremdheid in het bijzijn van anderen saillant werd gemaakt, ontving men de vragen: “Zou je zo kort mogelijk een situatie willen omschrijven waarin je geen remmingen voelde om je eigen mening te geven?”, “Zou je zo kort mogelijk willen omschrijven hoe je je gedroeg in die situatie zonder remmingen om je eigen mening te geven?” en “Wil je zo kort mogelijk beschrijven welke emoties je voelde toen je geen remmingen voelde om je eigen mening te geven?”. In de neutrale conditie ontving men de vragen: “Zou je zo kort mogelijk een situatie willen omschrijven waarin je van het openbaar vervoer gebruik hebt gemaakt?”, “Zou je zo kort mogelijk willen omschrijven hoe je je gedroeg in die situatie in het openbaar vervoer?” en “Wil je zo kort mogelijk beschrijven welke emoties je voelde toen je gebruik maakte van het openbaar vervoer?”. In Bijlage 6 en 7 zijn de primes te vinden die ontwikkeld zijn voor Experiment 2. De primes die in zowel het eerste als het tweede experiment zijn gebruikt, zijn te vinden in Bijlagen 1 en 2.

Net als in het eerste experiment kregen deelnemers verschillende sets met één stimuluslijn

bovenaan en drie andere lijnen onderaan te zien. In dit tweede experiment waren de lijnensets wat moeilijker gemaakt ten opzichte van de sets uit Experiment 1. Dit is gedaan omdat er aan de ene kant een acteur minder aanwezig was en om aan de andere kant meer spreiding te krijgen binnen de drie condities. In totaal kregen de deelnemers wederom 17 sets te zien, waarbij de deelnemer en de acteurs één voor één het goede antwoord moesten geven. Hierbij was de echte deelnemer altijd als laatste aan de beurt was en werd gekeken of de deelnemer bij de kritieke rondes de groep volgde in het foute antwoord. De afhankelijke variabelen zijn hierbij het wel of niet tenminste één keer meegaan met de groep en het totaal aantal keer dat men meeding met het foute antwoord van de groep. De minimale score bij de laatste afhankelijke variabele was 0 en de maximale score 10. In tegenstelling tot het eerste experiment was er geen controlegroep aanwezig die zonder acteurs het onderzoek doorliep. Dit was namelijk niet nodig, omdat in het eerste experiment al is aangetoond dat de acteurs voor groepsdruk zorgden.

Vragenlijsten

Aan het einde van het experiment ontvingen de deelnemers net als in het eerste experiment nog enkele aanvullende vragenlijsten, die terug te vinden zijn in Bijlage 8. Allereerst ontvingen zij een vragenlijst die meet in hoeverre men zich ongeremd voelde ten opzichte van het onderzoek en mede-proefpersonen. Deze lijst bevatte items zoals: "Ik voel geen remmingen ten opzichte van de experimentleider" en "Kritiek van mijn mede-proefpersonen zou mij op dit moment erg raken", waarbij de deelnemer op een schaal van 1 tot 7 aan moest geven in hoeverre het op hem of haar van toepassing was (1 = *mee oneens*, 7 = *mee eens*). Deze vragenlijst liet voor dit onderzoek een Cronbach's alfa van .83 zien. Binnen deze vragenlijst is verder onderscheid gemaakt tussen drie soorten ongeremdheid. Drie items meten ongeremdheid ten opzichte van het onderzoek en de experimentleider en het onderzoek (Cronbach's alfa = .66), drie items meten ongeremdheid ten opzichte van de mede-proefpersonen (Cronbach's alfa = .67) en ten slotte meten drie items ongeremdheid in het algemeen (Cronbach's alfa = .67). Omdat de drie subschalen allemaal een Cronbach's alfa hebben die hoger ligt dan .60, zijn zij betrouwbaar genoeg voor dit soort theoretotoetsend onderzoek (Nunnally & Bernstein, 1994).

Na deze vragenlijst ontvingen de deelnemers een schaal die meet in hoeverre mensen groepsdruk ervoeren tijdens het experiment. Deze schaal is een verbeterde versie van de conformiteits-schaal uit het eerste experiment en bevat items als: "De antwoorden van de anderen deden mij soms twijfelen aan mijn eigen antwoorden" en "Ik voelde soms de neiging om mee te gaan met de antwoorden van andere deelnemers". De deelnemers gaven op een schaal van 1 tot 7 aan in hoeverre ze het eens waren met de stellingen (1 = *mee oneens*, 7 = *mee eens*) en in dit onderzoek liet deze schaal een Cronbach's alfa van .89 zien.

Resultaten

Conformiteit

In tegenstelling tot het eerste experiment is er een verschil tussen het aantal keer dat de deelnemers meegingen met de groep en het aantal fouten dat zij maakten op de kritieke rondes. De groepsdruk en de aangepaste lijnensets zorgden er in dit tweede experiment voor dat de deelnemers niet alleen soms hetzelfde foute antwoord gaven als de groep, maar bij een aantal rondes waar zij normaal gesproken het goede antwoord zouden hebben gegeven dusdanig twijfelden aan het antwoord dat zij het andere foute antwoord gaven.

Allereerst is door middel van een GLM-analyse gekeken naar de verschillen tussen de drie primes op het aantal keer dat de deelnemers meegingen met de groep. Hieruit bleek dat zowel algemene ongeremdheid als ongeremdheid in het bijzijn van anderen tot meer conformiteit leidden dan de neutrale prime. Het verschil tussen de neutrale conditie en de algemene ongeremdheidsconditie was significant, $F(1, 40) = 4.49$, $p < .05$, $\eta^2 = .10$, en hetzelfde was het geval bij het verschil tussen de neutrale conditie en de conditie waarin ongeremdheid in het bijzijn van anderen saillant was gemaakt, $F(1, 41) = 4.40$, $p < .05$, $\eta^2 = .10$. Het verschil tussen beide ongeremdheidscondities was echter nihil en dus verre van significant, $F(1, 39) > .01$, $p = .94$.

Vervolgens is er gekeken naar het totaal aantal fouten dat de deelnemers maakten tijdens de kritieke rondes. Bij het overgrote deel van de deelnemers is het aantal fouten tijdens de kritieke rondes hetzelfde als het aantal keren dat zij meegingen met de groep, maar bij een aantal is dat niet het geval. Wanneer er gekeken wordt naar het aantal fouten dat men maakte tijdens de

kritieke rondes, vormt zich eenzelfde patroon als bij het aantal keer dat men meeging met de groep. Dat wil zeggen dat de deelnemers wederom in beide ongeremdheidscondities significant hoger scoren dan in de neutrale prime. Het verschil tussen de conditie met de neutrale prime en de conditie waarin algemene ongeremdheid saillant is gemaakt is aanzienlijk, $F(1, 40) = 5.06, p < .04, \eta^2 = .11$, en dit geldt helemaal voor het verschil tussen de condities met de neutrale prime en de prime die ongeremdheid in het bijzijn van anderen saillant maakt, $F(1, 41) = 5.79, p < .03, \eta^2 = .12$. Wederom is het verschil tussen beide ongeremdheidscondities niet significant, $F(1, 39) = .04, p = .85$. Het gemiddelde aantal keer meegaan met de groep en het gemiddelde aantal fouten tijdens de kritieke rondes zijn te vinden in Tabel 6.

Naast het aantal keer meegaan met de groep en het aantal fouten in de kritieke rondes, is ook nagegaan of er een verschil is in het aantal deelnemers dat minimaal één keer is meegegaan met de groep. De verschillen tussen de drie primes bleken echter zeer klein, omdat slechts drie deelnemers (1 in de neutrale conditie en 2 in de conditie waarin ongeremdheid in het bijzijn van anderen saillant was gemaakt) een score van 0 fout hadden. De verschillen waren derhalve niet significant, $X^2(1, N = 63) = 2.05, p = .36$.

Tabel 6.

Het gemiddelde aantal keer meegaan met de groep en het totaal aantal fouten tijdens de kritieke rondes binnen de drie condities van het experimenteel ontwerp. De deelnemers konden maximaal 10 keer meegaan of maximaal 10 fouten maken.

Conformiteit	Prime					
	Neutraal		Ongeremdheid		Ongeremdheid in het bijzijn van anderen	
	M	SD	M	SD	M	SD
Aantal keer meegaan	3.41	1.74	4.80	2.48	4.86	2.71
Aantal fouten	3.59	1.84	5.05	2.35	5.19	2.48

Primes

Een mogelijke verklaring voor het feit dat de deelnemers in de ongeremdheidscondities vaker met de groep meegaan dan in de neutrale condities zou kunnen liggen in de antwoorden die zij gaven op de primes. Wanneer de antwoorden erg beschamend zouden zijn geweest, zouden de deelnemers als reactie hierop zich sociaal wenselijker hebben kunnen gedragen en om die reden vaker mee zouden zijn gegaan met de groep. Uit nadere bestudering van de antwoorden die de proefpersonen gaven op de primes, bleek echter dat de antwoorden veelal uit dagelijkse situaties bestaan. Omdat deze antwoorden verre van beschamend zijn, kan een contrasteffect uitgesloten worden in dit onderzoek.

Vragenlijsten

Hoewel zowel de schaal over conformiteit als de schaal over ongeremdheid (inclusief subschalen) in een GLM-analyse geen significante verschillen lieten zien tussen de drie primes, geven de gemiddelden soms een interessante kijk in de gedachtegang van de deelnemers. Zo blijkt dat men in de neutrale conditie gemiddeld per item een half punt lager scoort op de conformiteits-schaal. Dit betekent dat de deelnemers in de beide ongeremdheidscondities niet alleen meer conformeren, maar ook daadwerkelijk meer druk voelen om zich te conformeren, zoals te zien is in Tabel 7. Uit de analyse van de losse items van de conformiteits-schaal komt dit nog duidelijker naar voren. Het aantal keer meegaan met de groep tijdens de lijnentaak blijkt namelijk samen te hangen met drie losse items. Dit waren: "Ik voelde soms de neiging om mee te gaan met de antwoorden van andere deelnemers", $r(61) = .37, p < .01$, "Het voelde soms veiliger om mee te gaan met de antwoorden van anderen", $r(61) = .34, p < .01$, en "De antwoorden van de anderen zorgden soms voor een druk om mee te gaan", $r(61) = .28, p < .03$. Er was zelfs een negatief verband tussen het aantal keer meegaan met de groep en het item "Ik voel me erg individualistisch", $r(61) = -.27, p < .04$. Dit alles ondersteunt de theorie dat ongeremdheid mensen meer bewust maakt van anderen en zich daardoor socialer gedragen.

Naast de waargenomen groepsdruk is het interessant om te zien dat er een verschil is in de mate waarin men zich ongeremd voelt ten opzichte van anderen. In de conditie waarin ongeremd-

Tabel 7.

De gemiddelde scores van de deelnemers binnen de drie condities van het experimenteel ontwerp op de verschillende vragenlijsten. De eerste vragenlijst bestond uit drie keer drie items over ongeremdheid ten opzichte van het onderzoek / experimentleider, ongeremdheid ten opzichte van mede-proefpersonen en ongeremdheid ten opzichte van anderen in het algemeen. De tweede vragenlijst meet in hoeverre mensen groepsdruk ervoeren tijdens de lijnentaak.

Vragenlijsten	Saillantie					
	Neutraal		Ongeremdheid		Ongeremdheid in het bijzijn van anderen	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Ongeremdheid (gehele schaal)	4.98	0.92	4.80	1.29	5.07	1.02
Ongeremdheid t.o.v. het onderzoek	5.32	1.23	5.13	1.53	5.33	1.39
Ongeremdheid t.o.v. mede-proefpersonen	4.94	1.25	5.10	1.53	5.13	1.08
Ongeremdheid t.o.v. anderen	4.92	0.96	4.42	1.49	4.90	1.32
Waargenomen groepsdruk	4.11	1.46	4.54	1.12	4.57	1.34

heid in het bijzijn van anderen saillant is gemaakt, voelt men in vergelijking met de algemene ongeremdheidsconditie minder remmingen ten opzichte van anderen. Omdat de deelnemers in allebei de ongeremdheidscondities evenveel conformiteit vertonen en ervaren, kan de conclusie getrokken worden dat het niet veel uitmaakt ten opzichte van wie of wat men zich ongeremd voelt. Ongeremdheid leidt hoe dan ook tot meer (ervaren) conformiteit.

Social Value Orientation Scale

De verhouding tussen de deelnemers met een prosociale ($N = 34$), een individualistische ($N = 16$) en een competitieve oriëntatie ($N = 4$) blijkt overeen te komen met de verhoudingen die Van Lange, Otten, De Bruin en Joireman (1997) vonden. In totaal konden 9 deelnemers niet geclassificeerd worden en ook dit komt overeen met eerder onderzoek. Omdat het aantal mensen met

een competitieve oriëntatie gering is, is gekozen om in dit onderzoek onderscheid te maken tussen de deelnemers met een prosociale oriëntatie en de deelnemers die een oriëntatie hebben die gericht is op de eigen persoon. Dit betekent dat de deelnemers met een individualistische oriëntatie en een competitieve oriëntatie hier samen één groep vormen.

De invloed van de score op de Social Value Orientation Scale op het aantal keer meegaan met de groep blijkt echter niet al te groot te zijn. Bij zowel de prosociale als de op zichzelf georiënteerde deelnemers is eenzelfde patroon te zien in het aantal keer meegaan met de groep. Bij beide groepen wordt in de twee ongeremdheidscondities beduidend meer meegegaan met de groep en worden meer fouten gemaakt. Voor de prosociale deelnemers lijkt echter de algemene ongeremdheidsprime sterker te werken dan de prime die ongeremdheid in het bijzijn van anderen saillant maakt. Voor de meer op zichzelf georiënteerde deelnemers zorgen beide ongeremdheidsprimes voor veel fouten en conformiteit.

Tabel 8.

Het gemiddeld aantal keer meegaan met de groep en het gemiddeld aantal fouten op de lijnentaak voor de prosociale (Prosociaal) en de meer op zichzelf gerichte deelnemers (Pro Zelf).

Conformiteit	Saillantie					
	Neutraal		Ongeremdheid		Ongeremdheid in het bijzijn van anderen	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
<i>Aantal keer meegaan met de groep</i>						
Prosociaal	3.00	1.48	5.44	2.56	4.62	3.10
Pro Zelf	2.60	1.52	5.00	2.39	5.14	2.19
<i>Aantal fouten</i>						
Prosociaal	3.25	1.66	5.89	2.21	5.08	2.75
Pro Zelf	2.80	1.92	5.13	2.29	4.60	2.33

Hoewel er subtiele verschillen lijken te zijn tussen de prosociale en de meer op zichzelf gerichte deelnemers, is er geen interactie gevonden tussen de Social Value Orientation Scale en de verschillende primes, $F(2, 48) = .23, p = .79$. De gemiddelden en standaarddeviaties van de prosociale deelnemers en de deelnemers die meer op zichzelf zijn georiënteerd, kunnen gevonden worden in Tabel 8.

Algemene discussie

Conformiteit is een psychologisch proces dat voor- en nadelen heeft. Aan de ene kant zorgt het conformeren aan een groep voor een grotere verbondenheid tussen de leden van de groep, maar aan de andere kant kan het ook leiden tot nemen van verkeerde beslissingen. In dit onderzoek is groepsdruk onderzocht aan de hand van het klassieke Asch-experiment. Toen Asch in de jaren vijftig zijn beroemde experimenten uitvoerde, bleek dat de antwoorden van mensen op een relatief eenvoudige taak sterk gemanipuleerd kunnen worden door anderen vooraf simpelweg het foute antwoord te laten geven. Uit het eerste experiment van dit onderzoek blijkt dat dit klassieke experiment nog steeds actueel is en dat de deelnemers in de condities met acteurs veel vaker foute antwoorden geven dan in de condities zonder acteurs. Mensen zijn ook vandaag de dag nog erg gevoelig voor groepsdruk en conformeren zich graag aan anderen.

Dit onderzoek heeft daarnaast aangetoond dat ongeremdheid mensen socialer maakt en hen daardoor meer laat conformeren aan de groep. In zowel het eerste als het tweede experiment conformeerden de deelnemers meer aan de groep wanneer publieke ongeremdheid saillant was gemaakt. De theorie dat het saillant maken van publieke ongeremdheid juist voor minder schaamte bij de deelnemers zorgt en hen hierdoor juist minder met een groep mee laat gaan, kan dus verworpen worden. Net als in eerdere experimenten (o.a. Van Bussel, Müller & Van den Bos, 2009) lijkt publieke ongeremdheid mensen meer bewust te maken van de anderen om zich heen en vertonen de deelnemers meer prosociaal gedrag. Uit het tweede experiment blijkt daarnaast dat het geen verschil maakt of de ongeremdheid op een bepaalde groep is gericht. In zowel de algemene ongeremdheidsconditie als de condities waarin de ongeremdheid meer gericht was op de acteurs binnen het experiment conformeerden de deelnemers vaak aan de groep. Het maakt

dus niet uit of mensen zich ongeremd voelen ten opzichte van de groep waarin ze zijn of dat men zich helemaal ongeremd voelt. Publieke ongeremdheid zorgt altijd voor het sterker ervaren van groepsdruk en daarmee een hogere conformiteit.

Alternatieve verklaringen

Men zou een tweetal alternatieve verklaringen aan kunnen dragen die verklaren waarom de deelnemers in de ongeremdheidscondities vaker meegingen dan in de neutrale condities. De eerste verklaring zou kunnen dat er een contrasteffect is opgetreden bij de deelnemers bij wie publieke ongeremdheid saillant is gemaakt. Dit contrasteffect ontstaat wanneer deelnemers binnen een prime een ervaring moeten opschrijven die zo sterk is, dat de deelnemers juist het gedrag gaan vertonen dat tegenovergesteld is aan het gedrag waar de prime voor moet zorgen. In dit geval zou dat betekenen dat ongeremdheid juist voor minder conformiteit zou zorgen, maar dat de deelnemers in het onderzoek situaties beschreven die dusdanig beschamend waren dat zij daardoor juist gevoeliger werden voor groepsdruk. Uit analyse van de antwoorden die de deelnemers gaven blijkt een dergelijk contrasteffect bij geen van beide experimenten een rol gespeeld te hebben. In de algemene ongeremdheidsconditie worden vaak situaties rondom sporten, feesten of eten omschreven. In de wat meer op anderen gerichte ongeremdheidsprime (alleen Experiment 2) worden over het algemeen discussies met vrienden, familie of medestudenten omschreven. Al met al zijn deze situaties niet dusdanig beschamend dat daar de oorzaak voor de hoge conformiteit in de ongeremdheidscondities gezocht moet worden.

Een andere mogelijke verklaring voor de gevonden resultaten zou kunnen zijn dat het saillant maken van publieke ongeremdheid mensen gevoeliger maakt voor heuristieken. Cialdini (2009) laat zien dat wanneer deelnemers cognitief belast worden, zij gevoeliger worden voor allerlei heuristieken, zoals die gebruikt worden bij verkooptechnieken. Fennis, Das en Pruyn (2004) toonden bijvoorbeeld aan dat wanneer deelnemers cognitief belast werden, zij gevoeliger werden voor een aanbod van een verkoper. Een soortgelijk proces kan ook in het huidige onderzoek van invloed zijn geweest. Wanneer de deelnemers in de condities waarin publieke ongeremdheid saillant werd gemaakt cognitief zwaarder waren belast dan de deelnemers in de neutrale conditie,

zouden zij daardoor gevoeliger zijn geweest voor de mening van anderen. Mensen die cognitief zwaarder belast zijn, zullen namelijk voor het beoordelen van situaties sneller afgaan op de mening van anderen (Cialdini, 2009). In dit onderzoek echter, is er geen enkele reden om aan te nemen dat de deelnemers bij wie ongeremdheid saillant werd gemaakt cognitief zwaarder belast waren dan diegene die een neutrale prime ontvingen. In beide condities moest een situatie uit het dagelijks leven beschreven worden, waarbij de ene taak niet moeilijker was dan de andere. Ook deze alternatieve verklaring kan dus verworpen worden.

Wetenschappelijke implicaties

Nu is aangetoond dat het Asch-experiment nog steeds actueel is, kan het nog steeds gebruikt worden als instrument voor het onderzoeken van groepsdruk. Op dit gebied zijn nog vele vragen onbeantwoord die door middel van dit soort experimenten beantwoord kunnen worden. Eventueel vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op andere intrapersonlijke processen die van invloed zijn bij groepsdruk. Zo zou men zich kunnen richten op publieke geremdheid, onzekerheid en autoriteit binnen groepen. Bij vervolgonderzoek moet echter wel rekening gehouden worden met het aantal deelnemers dat meedoet. In zowel het eerste als het tweede experiment was het aantal deelnemers dat niet meegenomen kon worden in de analyse relatief hoog. Dit kwam voornamelijk door de bekendheid van het Asch-experiment en doordat enkele deelnemers de vragenlijsten verkeerd invulden.

Ook op het gebied van ongeremdheid liggen veel mogelijkheden voor vervolgonderzoek. Dit onderzoek heeft geheel in lijn met eerder onderzoek aangetoond dat publieke ongeremdheid mensen bewuster maakt van anderen en zij hierdoor socialer gedrag vertonen. Onggeremdheid wordt geassocieerd met sneller ingrijpen in noodsituaties (Van den Bos, Müller & Van Bussel, 2009), het vaker weigeren van een onterechte overbetaling in het voordeel van de deelnemers (Venhoeven, Van den Bos, Beudekker, Cramwinckel, Van der Laan & Smulders, 2009) en nu dus ook met het vaker conformeren aan een groep. Hoewel ongeremdheid vaak als een slechte eigenschap gezien wordt, kan vervolgonderzoek verder aantonen dat dit niet het geval hoeft te zijn.

Slotwoord

Sinds het klassieke experiment van Asch halverwege vorige eeuw is er veel kennis opgedaan op het gebied van groepsdruk. Wij zijn ons steeds meer bewust geworden van de invloed die anderen op ons eigen gedrag hebben. Van welke kant men het ook bekijkt, wij zijn allemaal een onderdeel van zowel kleine als grote groepen en laten ons door onze groepsgenoten in meer of mindere mate leiden. Het is belangrijk dat wij ons hier altijd bewust van zijn en actief blijven nadenken over de beslissingen die wij moeten nemen. Hoewel de groep vaak gelijk heeft, loont het niet altijd om mee te lopen met de groep. Durf soms tegen de groep in te gaan, want eigenlijk zijn wij allemaal zowel deelnemer als acteur in een groot Asch-experiment.

Dankwoord

Grote dank gaat uit naar prof. dr. Kees van den Bos voor de goede begeleiding bij het gehele onderzoek en de thesis. Voor hun hulp bij het eerste experiment worden Marleen Ackerman, Petra Hamstra en Kiki de Vries hartelijk bedankt. Verder worden JoAn Gulzar en Jan van der Weg hartelijk bedankt voor hun hulp bij het tweede experiment. Ten slotte gaat grote dank uit naar Tim Jenner voor zijn hulp bij beide experimenten.

Referenties

- Amir, T. (1984). The Asch conformity effect: A study in Kuwait. *Social Behavior and Personality*, 12, 187-190.
- Asch, S.E. (1956). *Social Psychology (5^e druk)*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. Het originele werk werd gepubliceerd in 1952.
- Avila, C. (2001). Distinguishing BIS-mediated and BAS-mediated disinhibition mechanisms: A comparison of disinhibition models of Gray (1981, 1987) and of Petterson and Newman (1993). *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 311-324.
- Bond, R. (2005). Group size and conformity. *Group Processes and Intergroup Relations*, 8, 331-354.
- Bond, R. & Smith, P. B. (1996). Culture and conformity: A meta-analysis of studies using Asch's

- (1952b, 1956) Line Judgement Task. *Psychological Bulletin*, 119, 111-137.
- Bos, K. van den, Müller, P.A. & Bussel, A.A.L. van (2009). Helping to overcome intervention inertia in bystander's dilemma's: Behavioral disinhibition can improve the greater good. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 873-878.
- Carver, C.S. & White, T.L. (1994). Behavioural inhibition, behavioural activation, and affective responses to impending reward and punishment: The BIS/BAS Scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 319-333.
- Cialdini, R.B. & Goldstein, N.J. (2004). Social influence: Compliance and conformity. *Annual Review of Psychology*, 55, 591-621.
- Cialdini, R.B. (2009). *Influence: Science and practice (5e druk)*. Boston: Pearson International Edition.
- Crowne, D.P. & Marlowe, D. (1960). A new scale of social desirability independent of psychopathology. *Journal of Consulting Psychology*, 24, 349-354.
- Darley, J.M. & Latané, B. (1968). Bystander intervention in emergencies: Diffusion of responsibility. *Journal of Personality and Social Psychology*, 8, 377-383.
- Fenigstein, A., Schreider, M.F. & Buss, A.H. (1975). Public and private self-consciousness: Assessment and Theory. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 43, 522-527.
- Fennis, B.M., Das, E.H.H.J. & Pruyn, A.T.H. (2004). "If you can't dazzle them with brilliance, baffle them with nonsense": Extending the impact of the Disrupt-Then-Reframe Technique of social influence. *Journal of Consumer Psychology*, 14, 280-290.
- Gray, J.A. (1981). A critique of Eysenck's theory of personality. In H. J. Eysenck (Ed.), *A model of personality* (pp. 246-276). New York: Springer.
- Lange, P.A.M. van & Liebrand, W.B.G. (1991). Social value orientation and intelligence: A test of the Goal Prescribes Rationality Principle. *European Journal of Social Psychology*, 21, 273-292.
- Lange, P.A.M. van, Otten, W., Bruin, E.M.N. de & Joireman, J.A. (1997). Development of prosocial, individualistic, and competitive orientations: Theory and preliminary evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 733-746.
- Larsen, K.S., Triplett, J.S., Brant, W.D. & Langenberg, D. (1979). Collaborator status, subject

characteristics and conformity in the Asch paradigm. *The Journal of Social Psychology*, 108, 259-263.

Nunnally, J.C. & Bernstein, I.H. (1994). *Psychometric theory* (3^e druk). New York: McGraw-Hill.

Prooijen, J.W. van, Cremer, D. de, Beest, I. van, Ståhl, T., Dijke, M. van & Lange, P.A.M. van (2008). The egocentric nature of procedural justice: Social value orientation as moderator of reaction to decision-making procedures. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44, 1303-1325.

Rudmin, F.W. (1999). Norwegian short-form of the Marlowe-Crowne Social Desirability Scale. *Scandinavian Journal of Psychology*, 40, 229-233.

Singelis, T.M. (1994). The measurement of independent and interdependent self-construals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 580-591.

Venhoeven, L.A., Bos, K. van den, Beudeker, D.A., Cramwinckel, F.M., Laan, J. van der & Smulders, L. (2009). *Doe maar normaal, dan ben je asociaal. De positieve effecten van ongeremdheid*. Manuscript opgestuurd voor publicatie.

Onderdeel 1 – Woordzoeker

Hieronder staat een woordzoeker. Het is de bedoeling dat je alle woorden vindt die in de woordzoeker verstopt zijn. Streep de woorden die je gevonden hebt door in de woordzoeker en in het lijstje onder de woordzoeker. Als je alle woorden gevonden hebt kun je verder gaan met het volgende deel van het onderzoek.

Q	F	U	I	O	D	F	E	S	H	B	C	V	W	E
B	U	S	H	A	L	T	E	F	R	T	D	W	S	W
Y	O	N	W	E	X	R	T	B	B	W	O	V	O	I
Z	A	Q	X	A	S	W	E	D	C	R	F	E	R	F
V	F	R	T	U	G	B	Y	H	N	U	J	R	M	K
O	L	P	O	T	K	M	U	H	B	Y	G	K	T	F
R	D	X	E	O	S	Z	W	A	Q	U	I	E	Y	H
T	S	G	B	R	F	V	E	D	C	W	S	E	R	D
W	E	T	R	T	Y	U	I	L	K	G	H	R	B	H
I	J	N	Q	A	S	D	F	G	K	I	O	S	K	Q
R	D	X	F	T	Z	A	Q	K	U	J	I	B	E	R
N	G	R	D	S	I	G	J	I	R	T	D	O	D	Q
K	J	H	G	F	D	Z	E	K	O	W	U	R	F	G
Z	S	E	X	D	R	V	N	G	Y	U	S	D	R	E
Q	T	R	E	I	N	K	A	A	R	T	J	E	N	P

Bushalte
Auto
Kiosk

Verkeersbord
Treinkaartje

Bijlage 1 - Neutrale Prime (vervolg)

Faculteit *Sociale Wetenschappen*

Onderdeel 2 - Situatiebeschrijving

Vul het antwoord op onderstaande vragen in op de stippellijnen. Denk niet al te lang na over je antwoord en schrijf de reactie op die je het eerst binnenschiet. Er zijn geen goede of foute antwoorden.

1) Zou je zo kort mogelijk een situatie willen omschrijven waarin je van het openbaar vervoer gebruik hebt gemaakt?

2) Zou je zo kort mogelijk willen omschrijven hoe je je gedroeg in die situatie in het openbaar vervoer?

3) Wil je zo kort mogelijk beschrijven welke emoties je voelde toen je gebruik maakte van het openbaar vervoer?

Onderdeel 1 – Woordzoeker

Hieronder staat een woordzoeker. Het is de bedoeling dat je alle woorden vindt die in de woordzoeker verstopt zijn. Streep de woorden die je gevonden hebt door in de woordzoeker en in het lijstje onder de woordzoeker. Als je alle woorden gevonden hebt kun je verder gaan met het volgende deel van het onderzoek.

Q	F	U	I	O	D	F	E	S	H	B	C	V	W	E
I	M	P	U	L	S	I	E	F	R	T	D	W	S	W
Y	O	N	W	E	X	R	T	B	B	W	O	V	O	I
U	T	V	D	F	T	O	N	G	E	R	E	M	D	X
W	L	Q	W	E	R	S	D	F	B	H	B	M	I	O
S	F	T	G	H	S	J	K	L	Z	X	O	C	V	B
B	N	M	B	Q	P	W	R	T	U	I	N	O	P	A
S	D	F	G	U	O	G	H	J	K	L	B	Z	X	D
W	E	P	R	U	N	L	K	R	E	W	E	P	L	M
C	D	S	O	Y	T	D	H	J	A	S	V	O	K	N
B	G	S	I	O	A	E	J	W	S	X	A	I	J	N
X	H	J	K	P	A	D	T	G	R	F	N	U	H	B
E	E	L	K	I	N	C	Y	T	R	I	G	Y	G	V
C	F	T	V	G	S	E	Z	R	N	O	E	T	F	C
Q	O	N	G	E	D	W	O	N	G	E	N	O	N	P

Impulsief
Spontaan
Ongeremd

Ongedwongen
Onbevangen

Bijlage 2 - Algemene ongeremdheidsprime (vervolg)

Faculteit *Sociale Wetenschappen*

Onderdeel 2 – Situatiebeschrijving

Vul het antwoord op onderstaande vragen in op de stippellijnen. Denk niet al te lang na over je antwoord en schrijf de reactie op die je het eerst binnenschiept. Er zijn geen goede of foute antwoorden.

1) Zou je zo kort mogelijk een situatie willen omschrijven waarin je geen remmingen voelde?

2) Zou je zo kort mogelijk willen omschrijven hoe je je gedroeg in die situatie zonder remmingen?

3) Wil je zo kort mogelijk beschrijven welke emoties je voelde toen je geen remmingen voelde?

Onderdeel 1 – Woordzoeker

Hieronder staat een woordzoeker. Het is de bedoeling dat je alle woorden vindt die in de woordzoeker verstopt zijn. Streep de woorden die je gevonden hebt door in de woordzoeker en in het lijstje onder de woordzoeker. Als je alle woorden gevonden hebt kun je verder gaan met het volgende deel van het onderzoek.

B	3	U	I	O	D	F	E	S	H	B	C	V	W	E
A	4	P	U	L	S	I	E	F	R	T	D	W	S	W
B	5	N	W	E	X	R	T	B	B	W	O	V	O	I
C	6	V	D	F	T	O	N	G	E	R	E	M	D	X
A	7	Q	W	E	R	S	D	F	B	H	B	M	I	O
C	8	T	G	H	S	J	K	L	Z	X	O	C	V	B
C	9	M	B	Q	P	W	R	T	U	I	N	O	P	A
B	10	F	G	U	O	G	H	J	K	L	B	Z	X	D
B	11	P	R	U	N	L	K	R	E	W	E	P	L	M
C	12	S	O	Y	T	D	H	J	A	S	V	O	K	N
A	13	S	I	O	A	E	I	W	S	X	A	I	J	N
A	14	J	K	P	A	D	T	G	R	F	N	U	H	B
B	15	L	K	I	N	C	Y	T	R	I	G	Y	G	V
B	16	T	V	G	S	E	Z	R	N	O	E	T	F	C
B	17	N	G	E	D	W	O	N	G	E	N	O	N	P

Impulsief
Spontaan
Ongeremd

Uitbundig
Onbevangen
Ongedwongen

Bijlage 3 - Prime voor de eerste acteur (vervolg)

Faculteit *Sociale Wetenschappen*

Onderdeel 2 – Situatiebeschrijving

Vul het antwoord op onderstaande vragen in op de stippellijnen. Denk niet al te lang na over je antwoord en schrijf de reactie op die je het eerst binnenschiept. Er zijn geen goede of foute antwoorden.

1) Zou je zo kort mogelijk een situatie willen omschrijven waarin je geen remmingen voelde?

2) Zou je zo kort mogelijk willen omschrijven hoe je je gedroeg in die situatie zonder remmingen?

3) Wil je zo kort mogelijk beschrijven welke emoties je voelde toen je geen remmingen voelde?

Bijlage 4 - Vragenlijsten Experiment 1

Faculteit *Sociale Wetenschappen*

Algemene gegevens

Geslacht: Man Vrouw   Leeftijd: ..... jaar
Opleiding: ..... Begonnen in jaar: .....
Draag je een bril of heb je lenzen? Bril Lenzen Geen van beiden
Is Nederlands je moedertaal? Ja Nee

Vragenlijst 1

Geef zonder er al te lang over na te denken aan in hoeverre je het met de volgende stellingen eens bent. Dit doe je door het juiste getal te omcirkelen.

1. Het duurt vaak even voordat ik over mijn verlegenheid heen ben in nieuwe situaties.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

2. Ik vind het moeilijk om een taak uit te voeren als iemand op me let.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

3. Ik schaam me vrij snel voor de dingen die ik doe.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

4. Ik vind het niet moeilijk om met vreemden te praten.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

5. Ik word onrustig als ik een presentatie moet houden voor een groep.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

6. Ik word nerveus van grote groepen mensen.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

Vragenlijst 2

Geef zonder er al te lang over na te denken aan in hoeverre je de volgende emoties in het dagelijks leven ervaart. Dit doe je door het juiste getal aan te kruisen (1 = nooit, 7 = altijd).

	nooit	1	2	3	4	5	6	7	altijd
Schaamte	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Zeker zijn van jezelf	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Ongebonden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
In controle	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Ongeremdheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Onzekerheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Bang voor andermans mening	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Schaamteloosheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Geremdheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

Bijlage 4 - Vragenlijsten Experiment 1 (vervolg)

Vragenlijst 3

Geef zonder er al te lang over na te denken aan in hoeverre je het eens bent met de volgende stellingen. Dit doe je door het juiste getal aan te kruisen, waarbij 1 staat voor volledig mee oneens en 7 staat voor volledig mee eens.

1. Ik heb respect voor de mensen met autoriteit, die ik tegenkom in het dagelijks leven.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

2. Het is belangrijk voor me om de harmonie te behouden binnen groep waartoe ik behoor.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

3. Mijn gemoedstoestand hangt af van de mensen om mij heen.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

4. Ik zou mijn zitplaats in de bus afstaan aan mijn docent.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

5. Ik heb respect voor mensen die bescheiden zijn over zichzelf.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

6. Ik offer mijn eigenbelang op voor het belang van de groep waartoe ik behoor.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

7. Ik heb vaak het gevoel dat mijn banden binnen de groep belangrijker zijn dan mijn eigen prestaties.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

8. Ik vind dat ik het advies van mijn ouders mee moeten nemen in beslissingen over mijn schoolkeuzes en carrière.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

9. Het is belangrijk voor me om door de groep genomen beslissingen te respecteren.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

10. Ik blijf in een groep als de groep dat wil, zelfs als ik dat zelf niet wil.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

11. Als mijn broer of zus onvoldoende presteert, voel ik me verantwoordelijk.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

12. Zelfs als ik het sterk oneens ben met de groep, probeer ik een conflict te vermijden.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

Bijlage 4 – Vragenlijsten Experiment 1 (vervolg)

Faculteit *Sociale Wetenschappen*

Vragenlijst 4

Geef zonder er al te lang over na te denken aan of je het met de volgende stellingen eens of oneens bent. Dit doe je door het juiste antwoord aan te kruisen.

	waar	niet waar
1. Het maakt niet uit met wie ik praat, ik luister altijd goed.	☐	☐
2. Ik pak liever iemand terug dan hem te vergeven.	☐	☐
3. Als ik iets niet weet, vind ik het niet erg om dat toe te geven.	☐	☐
4. Het is wel eens voorgekomen dat ik graag iets kapot wilde maken.	☐	☐
5. Ik aarzel nooit om iets terug te doen voor iemand.	☐	☐
6. Ik heb bijna nooit de behoefte gehad om iemand flink de waarheid te vertellen.	☐	☐
7. Ik erger me soms aan mensen die mij om een gunst vragen.	☐	☐
8. Soms denk ik wel eens dat wanneer mensen iets vervelends is overkomen, dit hun verdiende loon is.	☐	☐
9. Ik heb nooit opzettelijk iets gezegd dat een ander kwetste.	☐	☐
10. Het is wel eens gebeurd dat ik van iemand profiteerde.	☐	☐

Laatste Vraag

Zoals waarschijnlijk eerder is verteld is dit onderzoek een onderdeel naar een groter onderzoek over waarneming. Uit kostenoverwegingen wordt een deel van het onderzoek gedaan binnen groepen. Vul bij de volgende zes stellingen in in welke mate je het er mee eens of oneens bent.

1. De aanwezigheid van de andere proefpersonen was van invloed op mijn eigen antwoorden.
2. Soms had ik het idee dat de antwoorden die de anderen gaven niet goed waren.
Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens
3. Ik voelde me geremd om antwoorden te geven die afweken van de antwoorden van de anderen.
Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens
4. De antwoorden van de anderen hadden geen invloed op de antwoorden die ik zelf gaf.
Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens
5. Ik heb soms antwoorden gegeven, waarvan ik niet zeker weet of ze goed waren.
Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens
6. Soms gaf ik een antwoord, waarvan ik zeker wist dat hij fout was.
Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

Bedankt voor je deelname!

Bijlage 5 - Primes uit de pretest

Faculteit *Sociale Wetenschappen*

Universiteit Utrecht

Situatiebeschrijving

Schrijf het antwoord op onderstaande vragen in de ruimtes onder de vragen. Denk niet al te lang na over je antwoord en schrijf de reactie op die je het eerst binnenschiet. Er zijn geen goede of foute antwoorden.

1.) Zou je zo kort mogelijk een situatie willen omschrijven waarin je geen remmingen voelde in het bijzijn van mede-studenten?

2.) Zou je zo kort mogelijk willen omschrijven hoe je je gedroeg in die situatie zonder remmingen in het bijzijn van mede-studenten?

3.) Wil je zo kort mogelijk beschrijven welke emoties je voelde toen je geen remmingen voelde in het bijzijn van mede-studenten?

Bijlage 5 – Primes uit de pretest (vervolg)

Faculteit *Sociale Wetenschappen*

Situatiebeschrijving

Schrijf het antwoord op onderstaande vragen in de ruimtes onder de vragen. Denk niet al te lang na over je antwoord en schrijf de reactie op die je het eerst binnenschiet. Er zijn geen goede of foute antwoorden.

1.) Zou je zo kort mogelijk een situatie willen omschrijven waarin je geen remmingen voelde in het bijzijn van vreemden?

2.) Zou je zo kort mogelijk willen omschrijven hoe je je gedroeg in die situatie zonder remmingen in het bijzijn van vreemden?

3.) Wil je zo kort mogelijk beschrijven welke emoties je voelde toen je geen remmingen voelde in het bijzijn van vreemden?

Bijlage 6 - Prime voor ongeremdheid in het bijzijn van anderen

Faculteit *Sociale Wetenschappen*

Situatiebeschrijving

Schrijf het antwoord op onderstaande vragen in de ruimtes onder de vragen. Denk niet al te lang na over je antwoord en schrijf de reactie op die je het eerst binnenschiet. Er zijn geen goede of foute antwoorden.

1.) Zou je zo kort mogelijk een situatie willen omschrijven waarin je **geen remmingen** voelde om je eigen mening te geven?

2.) Zou je zo kort mogelijk willen omschrijven hoe je je gedroeg in die situatie zonder remmingen om je eigen mening te geven?

3.) Wil je zo kort mogelijk beschrijven welke emoties je voelde toen je geen remmingen voelde om je eigen mening te geven?

Situatiebeschrijving

Schrijf het antwoord op onderstaande vragen in de ruimtes onder de vragen. Denk niet al te lang na over je antwoord en schrijf de reactie op die je het eerst binnenschiet. Er zijn geen goede of foute antwoorden.

1.) Zou je zo kort mogelijk een situatie willen omschrijven waarin je **geen remmingen** voelde om je eigen mening te geven?

2.) Zou je zo kort mogelijk willen omschrijven hoe je je gedroeg in die situatie zonder remmingen om je eigen mening te geven?

3.) 1c 2c 3B 4A 5b 6C 7B 8c 9C 10B 11b 12C 13A 14a 15B 16A 17b en dat waren alle te geven antwoorden?

Bijlage 8 - Vragenlijst Experiment 2

Aanvullende vragen

De volgende stellingen gaan over je gevoelens op dit moment. Geef aan in welke mate je het eens of oneens bent met de stellingen, waarbij 1 staat voor volledig oneens en 7 voor volledig mee eens.

1. Ik voel geen remmingen ten opzichte van het onderzoek.
Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens
2. Ik maak mij meer zorgen om het onderzoek dan om mijn mede-proefpersonen.
Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens
3. Kritiek van de onderzoeksleider zou me op dit moment erg raken.
Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens
4. Ik ben onafhankelijk van anderen.
Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens
5. Ik voel geen remmingen ten opzichte van de experimentleider
Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens
6. Niemand kan me wat maken.
Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens
7. Ik voel me erg individualistisch.
Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens
8. Ik maak me meer zorgen om mijn mede-proefpersonen dan om het onderzoek zelf.
Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens
9. Kritiek van mijn mede-proefpersonen zou mij op dit moment erg raken.
Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens
10. Ik voel geen remmingen ten opzichte van mijn mede-proefpersonen.
Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens
11. Ik zou het me erg aantrekken als mijn mede-proefpersonen slecht van me zouden denken.
Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

Ga verder op de achterkant

Bijlage 8 - Vragenlijst Experiment 2 (vervolg)

Laatste Vraag

Zoals waarschijnlijk eerder is verteld is dit onderzoek een onderdeel naar een groter onderzoek over waarneming. Uit kostenoverwegingen wordt een deel van het onderzoek gedaan binnen groepen. Vul bij de volgende stellingen in in welke mate je het er mee eens of oneens bent.

1. Ik voelde soms de neiging om mee te gaan met de antwoorden van andere deelnemers.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

2. Soms ervoer ik een druk om mee te gaan met de antwoorden van andere deelnemers.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

3. Ik heb me soms geschaamd tegenover de anderen voor mijn eigen antwoorden.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

4. Het voelde soms veiliger om mee te gaan met de antwoorden van anderen.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

5. De antwoorden van de anderen verbaasden me soms.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

6. Ik trok me niets aan van de anderen bij het geven van de antwoorden.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

7. Soms twijfelde ik aan mijn antwoorden.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

8. De antwoorden van de anderen deden mij soms twifelen aan mijn eigen antwoorden.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

9. De antwoorden van de anderen zorgden soms voor een druk om mee te gaan.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

10. Door de antwoorden van de anderen was ik niet altijd zeker van mijn eigen antwoorden.

Oneens   1   2   3   4   5   6   7   Eens

Bedankt voor je deelname!

Stageverslag

Naam: Jeroen Bommelé

Studentnummer: 3053342

Inleverdatum: 18 juni 2010

Eerste beoordelaar: prof dr. Kees van den Bos

Tweede beoordelaar: dr. Daniël Lakens

Universiteit Utrecht, Faculteit Sociale Wetenschappen

Master Sociale Psychologie, interne stage bij prof. dr. Kees van den Bos

Dit is het verslag voor de interne onderzoeksstage die ik heb gelopen onder leiding van prof. dr. Kees van den Bos. De stage vormde het grootste onderdeel van de masteropleiding Sociale Psychologie, die duurde van 1 september 2009 tot en met 18 juni 2010.

Motivatie

Twee jaar geleden deed ik met drie anderen voor de bachelorthesis onderzoek naar het omstandereffect. Hierbij lieten we deelnemers vragenlijsten invullen, terwijl halverwege iemand deed alsof hij stikte in een snoepje. Het doel van het onderzoek was om te kijken hoe lang mensen er in een groep over deden om iemand in nood te helpen en om onderzoeken of er een manier was om mensen sneller te laten helpen. Tijdens dit bacheloronderzoek, kwam ik erachter dat ik onderzoek –met name onderzoek naar groepsgedrag en sociale beïnvloeding- erg leuk vond om te doen. Omdat het mij erg leuk lijkt om ook na de studie verder te gaan in het onderzoek, lag het voor mij voor de hand om intern een stage te volgen.

Naar aanleiding van de resultaten die uit het bacheloronderzoek waren gekomen, was ik erg nieuwsgierig geworden naar het gedrag van mensen binnen groepen. Het leek mij vooral interessant om iets te vinden dat conformiteit binnen groepen kan verminderen. Om deze reden was ik ook erg blij dat Kees van den Bos mijn begeleider kon worden. Hij was ook mijn begeleider bij het bacheloronderzoek en is gespecialiseerd in sociale beïnvloeding. Zijn lijn van onderzoek is prima te combineren naar onderzoek over groepen.

Onderzoeksactiviteiten en bevindingen

Voor het eerste experiment heb ik een klassiek Asch-experiment gecombineerd met een prime van ongeremdheid. Dit vond ik erg leerzaam, omdat het vooral veel van mijn organisatorische vaardigheden vroeg. Hoewel het experimenteel ontwerp (2 x 2 cellen) overzichtelijk was, moesten er veel dingen van tevoren geregeld worden (inhuren acteurs, bijeenbrengen van materiaal etc.) en dat was niet altijd even gemakkelijk. Met name het vinden van geschikte acteurs was geen eenvoudige opgave. Het uitvoeren van de analyses over de data van het onderzoek, vond ik erg

leerzaam. Hoewel we vanuit de statistiekvakken veel te maken hebben gehad met SPSS, heb ik tijdens deze stage uitgebreid kennis gemaakt met de syntax van dit programma. Dankzij dit onderdeel kon ik bepaalde dingen beter, sneller en nauwkeuriger analyseren en kreeg ik meer inzicht in dit programma.

Het meest leerzame van het tweede experiment was het werven van participanten. Bij dit tweede experiment was het namelijk van groot belangrijk dat alleen studenten van buiten psychologie meededen. Omdat het experiment plaats vond in het hart van de psychologieafdeling, was het verkrijgen van voldoende participanten een leuke uitdaging. Ook bij dit experiment moest er veel geregeld worden, maar dankzij mijn ervaringen van het eerste experiment verliep deze fase erg goed. Dit kan ook gezegd worden van het analyseren van de data van het tweede experiment. Met de kennis van het eerste experiment in het achterhoofd, was de analyse erg eenvoudig en leuk om te doen.

Ander onderzoek

Als onderdeel van de stage heb ik meegewerkt aan het onderzoek van Tim Jenner. Hij deed onderzoek naar het verband tussen ongeremdheid en reciprociteit en nam vragenlijsten af op station Utrecht Centraal. Hoewel ik het bij zijn eerste experiment van tevoren erg spannend vond om wildvreemden te vragen of zij mee wilden doen met het onderzoek, vond ik het achteraf een erg leuke en leerzame ervaring. Het tweede experiment was een labonderzoek, waarbij ik de dingen die ik had geleerd op het gebied van participantenwerving mooi kon toepassen.

Conclusie

Al met al heb ik tijdens de master Sociale Psychologie erg veel geleerd. Mijn onderzoeksvaardigheden zijn op alle gebieden vooruit gegaan. Met name op het gebied van het werven van participanten en het analyseren van data met SPSS heb ik vooruitgang geboekt. Het was een erg leuke en leerzame stage!